

Rohumaade majandamine Järva-, Lääne-Viru- ja Pärnumaa näitel ning selle võimalik mõju rukkirääkude pesitsusedukusele ja vanalindude ellujäämisele, aruande lühikokkuvõte

Töö teostaja: Põllumajandusuuringute Keskus, Põllumajanduskeskkonna seire büroo, kontaktisik Eneli Viik, eneli.viik@pmk.agri.ee

Uuringu eesmärk

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli selgitada, millal tootjad oma rohumaid niidavad ning milleks niidet kasutavad, et selgitada selle võimalikku mõju rukkirääkude pesitsusedukusele ja vanalindude ellujäämisele.

Metoodika

Rohumaade majandamise andmed saadi PMK poolt 2011. aastal korraldatud loomade karjatamise uuringust, mis viidi läbi loomade karjatamise toetuse hindamise raames. Andmed koguti Järva-, Lääne-Viru- ja Pärnumaa veisekasvatajatelt (eelkõige tavatootjatest piimakarjakasvatajad) 2011. aasta hilissügisel ankeetküsitlusena ja intervjuudena. Igast maakonnast kaasati valimisse 33 veisekasvatajat, kes jagunesid loomade arvu järgi nelja suurusgruppi: kuni 50 veist (edaspidi suurusgrupp 1), 51–100 veist (suurusgrupp 2), 101–300 veist (suurusgrupp 3) ja üle 300 veise (suurusgrupp 4)

Kokku oli valimis 99 ettevõtet, mis moodustas 8% nimetatud maakondade veisekasvatajatest. Loomade karjatamise uuringu raames koguti andmeid rohumaade (lühiajalised rohumaad, pikaajalised rohumaad, looduslikud rohumaad), poollooduslike koosluste (PLK) ja karjatamiseks kasutatavate muude maade kohta (õueaiamaa, metsakarjamaa).

Käesolevas analüüsis kasutati rohumaade majandamise potentsiaalse mõju hindamisel rukkiräägule kokku 1 997 vaid niidetava rohumaa andmeid (kogupindalaga 22 230 hektarit, mis moodustab nende maakondade rohumaade pindalast 8,7%). Rohumaad, mida nii karjatati kui ka niideti, jäeti analüüsist välja, sest selliste rohumaade täpne niitmise ja karjatamise aeg ning pindala jäid ebaselgeks.

Niidetavate rohumaade hulgas olid valdavalt liblikõielistega lühiajalised rohumaad (ligi 16 000 ha), pikaajalisi rohumaid esines ~5 000 ha. Nn. „euroheinamaid“, kus kõik niide purustati, oli 1,7% rohumaadest.

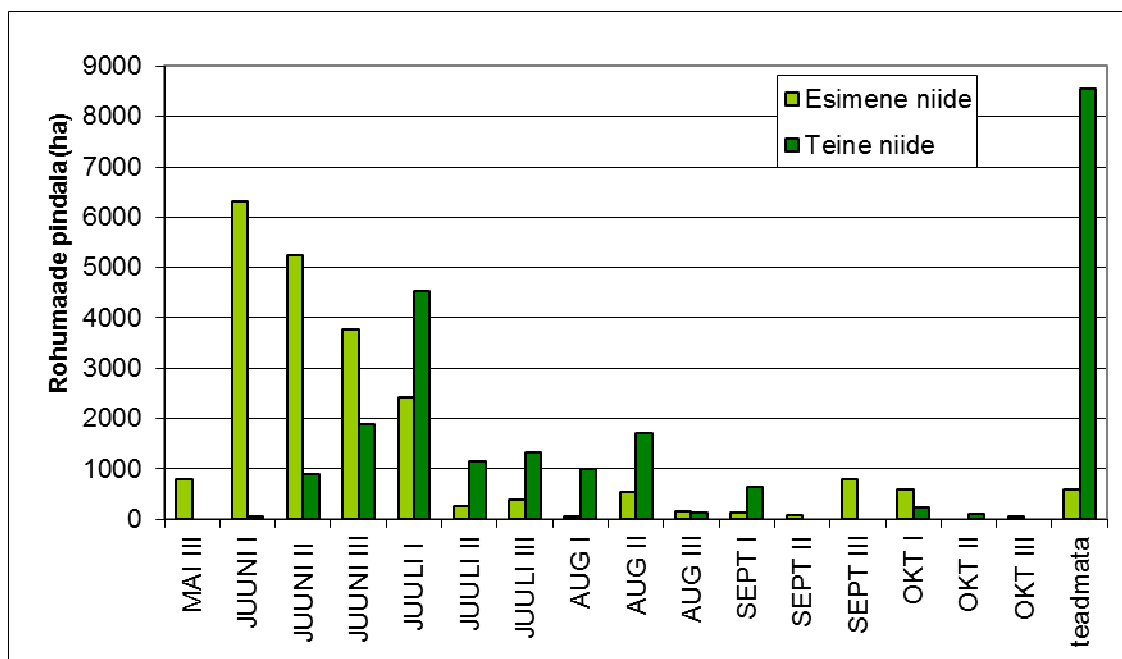
Tulemused

Uuringusse kaasatud niidetavate rohumaade pinna jaotumine veisekasvatajate suurusgrupiti oli järgmine: 81% rohumaadest (17 930 ha) suurusgrupp 4; 11% rohumaadest (2 523 ha)

EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007 – 2013 II TELJE PÜSIHINDAMINE

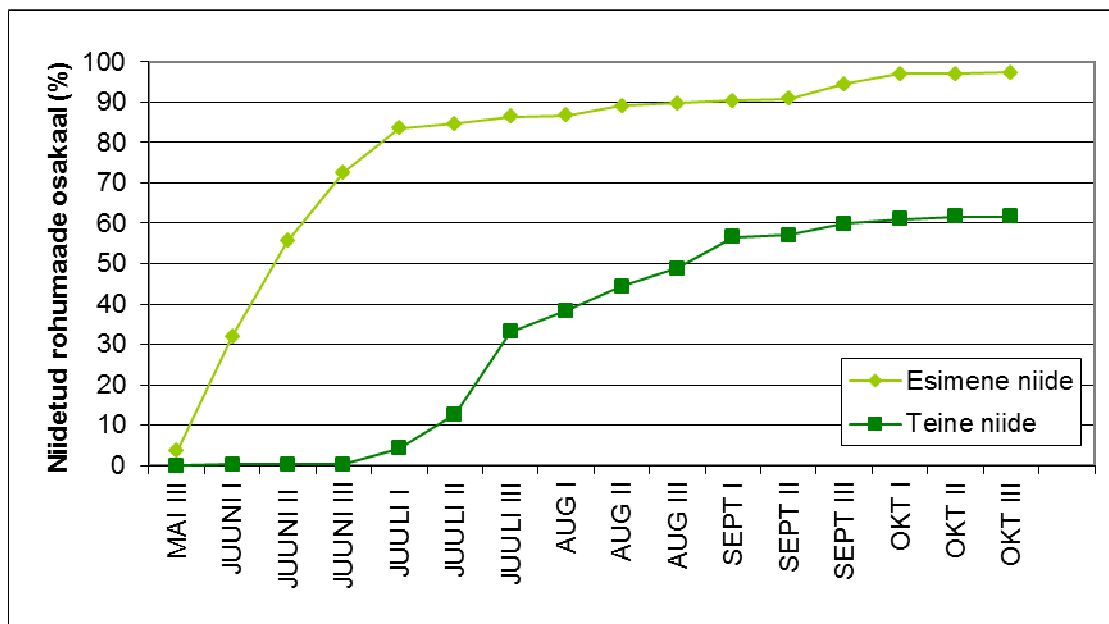
suurusgrupp 3; 5% rohumaadest (1 126 ha) suurusgrupp 2; 3% rohumaadest (649 ha) suurusgrupp 1.

Suurusgruppe eristamata alustasid tootjad esimese niite tegemist juba mai kolmandal dekaadil, mil niideti 805 ha (3,6%). Kõige suurem osa rohumaadest niideti juuni esimesel dekaadil (~6 300 ha), millele järgnesid juuni teine (~5 200 ha) ja kolmas dekaad (~3 800 ha) ning juuli esimene dekaad (~2 400 ha). Edaspidi jäid niidetavad pinnad väga väikeseks (joonis 111). Protsentuaalselt oli juuni esimese dekaadi lõpuks niidetud 32 % ning juuni teise dekaadi lõpuks juba 55% ehk enam kui pool rohumaadest (joonis 1). Juuni lõpuks kasvas niidetud rohumaade osakaal juba 72%-ni.

Joonis 1. Niidetud rohumaade pindala (ha) esimesel ja teisel niitel dekaadide lõikes 2011. aastal

Teise niitega alustati juba juunis, kuid kahel esimesel juuni dekaadil oli teistkordselt niidetud rohumaade pindala alla 1 000 ha. Teine niide tehti suurimal pinnal juuli esimesel dekaadil (~4 500 ha, joonis 1). Järgmistel dekaadidel oli teise niite alune pind väiksem. Juuli esimese dekaadi lõpuks oli teine niide tehtud 4% ja kolmanda dekaadi lõpuks 33% rohumaadest (joonis 2). Augusti lõpuks oli teine niide tehtud 48% ehk peaaegu pooltel rohumaadest. Üle 8 000 ha rohumaade kohta puudus teave nende teise niitmise aja (detailne dekaad) ja pindala kohta. Võib eeldada, et nendel rohumaadel tehti ainult üks niide.

Joonis 2. Niidetud rohumaade pindala kumulatiivne osakaal (%) esimesel ja teisel niitel dekaadide lõikes 2011. aastal

Suurusgrupiti niitmisaegasid analüüsid leiti, et esimese niitega alustasid mai kolmandal dekaadil ehk kõige varem suurusgruppi 1 ja 4 kuuluvad tootjad, kuid nende niidetavad pinnad olid siiski väikesed. Suurusgrupp 2 ja 3 veisekasvatajad alustasid esimese niite tegemist juuni esimesel dekaadil. Juunis niideti olenevalt suurusgrupist 58–73% rohumaadest ning juuli esimese dekaadi lõpuks oli olenevalt suurusgrupist niidetud 79–85% rohumaadest.

Suurusgrupiti esinesid teatud aja jooksul niidetud pindades väikesed erinevused: nt niitsid suurusgrupid 1 ja 2 juuni esimesel dekaadil vastavalt 9 ja 12 % rohumaadest, suurusgrupp 3 ja 4 aga vastavalt 30 ja 34% – seega tootjad, kel oli vähem loomi, niitsid juuni algul väiksema osa rohumaadest. Juuni teisel dekaadil oli niidetud rohumaade osakaal suurim endiselt suurusgrupp 4 veisekasvatajatel (59%), sellele järgnesid aga suurusgrupp 2 (46%), seejärel suurusgrupp 3 (38%) ja suurusgrupp 1 veisekasvatajad (25%).

Esimese niite puhul uuriti ka selle kasutusotstarvet. Käesolevas uuringus oli suuremate tootjate (suurusgrupp 3 ja 4) kasutuses pindalaliselt 92% rohumaadest ning sellest omakorda tehti siloks vastavalt 74 ja 80% – järelikult tehti enamusest niitest siloks. Suurusgrupid 1 ja 2 tegid siloks vastavalt 50 ja 59% rohumaadest ning tegid suurusgruppide 3 ja 4 rohkem heina. Rohumassi hekseldamist (purustamist, söödaks mittekasutamist) esines suurusgruppides 1 ja 2, kus vastavalt 14 ja 6% rohumaadest hekseldati.

Järeldused ja soovitused

Käesoleva analüüsi andmetel niideti juuni lõpuks 72% rohumaadest. Just sel ajal toimub rukkiräägu esimese kurna haudumine ning kõige varasematel pesitsejatel on pojad juba välja hautud (tabel 1). Juuli lõpuks oli esimene niide tehtud 86% rohumaadest ning teine niide 33%

rohumaadest. Ka sellel on ilmselge negatiivne mõju rukkirääkude pesitsusedukusele ning lindude ellujäämisele, sest juulikuisel niitmisel hukuvad nii veel lennuvõimetus pojad kui ka sulgivad vanalinnud, samuti hävivad niitmise käigus hilisemad kurnad.

Vanalinnud saavad kõige tõenäolisemalt surma pesal haududes või poegi soojendades. Samas juulis ja augustis, kui nad sulgimise ajal kaotavad mõneks ajaks lennuvõime, on vanalindude suremus suurem (Elts, 2010).

Tabel 1. Rukkiräägu fenoloogiline ja pesitsusbioloogiline andmestik Eestis ning esimese ja teise niite osakaal dekaadide lõikes. Originaallikikas: Jaanus Elts (avaldamata andmed), Riho Marja täiendustega rohumaade niitmise osas. ↑ saabumine Eestisse, ↓ lahkumine Eestist. Heledamad toonid viitavad esmastele või hilisematele juhtumitele¹

aprill	mai			juuni			juuli			august			sept.			okt.		
III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	dekaad
	↑	↑	↑										↓	↓	↓	↓	↓	Saabum./ lahkumine Eestis viibimine
																		munad
																		pojad
																		sulgimine
			3, 6	32, 0	55, 6	72, 6	83, 5	84, 7	86, 4	86, 7	89, 1	89,8						I niite kumul. %
				0,2			4,2	12, 7	33, 1	38, 3	44, 3	48,8						II niite kumul. %

Võrreldes käsitsi niitmisega on ilmne, et traktorid suudavad niita päeva jooksul oluliselt suurema pindala rohumaadest, mistõttu räägupoegadel pole võimalik leida oma koduterritooriumil isegi mitte ajutist varjupaika. Üks Šotimaa uurimus leidis, et väljast-sissepoole (keskele kokku) niites hukkus 40% poegadest, keskelt-lahku niites aga vaid 8%. Seega oli keskelt-lahku niites poegade hukkumine viis korda madalam kui väljast-sissepoole niites. Seetõttu tasuks rukkirääkude noorlindude ellujäämise soodustamiseks kasutada keskelt-lahku niitmistehnikat. Ka rohumaade niitmine väikeste osadena, eelkirjeldatud põhimõttel, annab võimaluse lindudel põgeneda. Positiivselt võib Eesti Ornitoloogiaühingu sõnul mõjuda ka aeglasema sõidukiiruse valimine, sest siis suudavad linnud niidukit õigeaegselt märgata ja selle eest ära liikuda.

¹ Näiteks esimesed munad võivad olla munetud juba mai lõpuks, kuid peamine munemine-haudumine kestab juuni algusest kuni juuli teise dekaadi lõpuni; sulgimine algab juuli algusest, kuid peamine sulgimisaeg on alates juuli teisest dekaadist ja kestab augusti esimese dekaadi lõpuni.

Üks negatiivne mõju rukkirääkude pesitsusele on piisavalt kõrge taimestik puudumine, mis ei võimalda räägul teist kurna muneda. Seda tuleb eriti sageli ette juhul, kui rohumaid majandatakse silo tegemiseks, st niidetakse võimalikult sageli (Elts, 2010). Ka antud analüüs näitas, et veisekasvatajad tegid 78% esimesest niitest siloks ning vaid 17% heinaks, kusjuures silo tegid rohkem suuremad ettevõtted. Eesti oludes hävitab enne juuni lõppu tehtud niide esimese kurna ning madalaks niidetud taimkate ei võimalda räägul ka asenduskurna muneda.

Välja võib tuua ka seda, et suurfarmide modernsetes tingimustes (vabapidamislautades) ei karjatata enam loomi ning kogu haljassööt veetakse rohumaalt otse farmi. See aga tähendab, et haljasmassi niidetakse seetõttu liiga tihti ning rohumaade taimestik on pesitsusperioodil räägule ebasobivalt madal. (Elts, 2010) Rukkiräägu soodustamiseks tuleks liiga sagedast niitmist vältida ning parim viis nende soodustamiseks oleks alustada vähemalt osal rohumaadel niitega alates 15. augustist. Nii tagatakse rukkirääkudele soodsad pesitsustingimused ja vanalindude ellujäämine.

Lisaks on rukkiräägud ohustatud kiskjate poolt eriti olukordades, kus nad on sunnitud peatuma väikestes madalama rohustuga elupaigalaikudes või liikuma ühest elupaigalaigust teise üle madala taimestikuga rohumaal. Seega on rukkiräägu vanalindude turvalisuse tagamiseks vaja piisava seotuse ja kõrgusega elupaigalaike, et mitte sattuda kiskluse ohvriks. Ka niidetud alal üle lageda välja põgenevad musta sulestikuga lennuvõimetud räägupojad on kerge saak jahti pidavatele kajakatele, vareslastele ja valge-toonekurele. (Elts, 2010)

Eelpool välja toodud rukkirääke soodustavaid tegevusi võiks siduda erinevate maaelu arengukava toetustega.

Kasutatud kirjandus

Elts, 2010. Rukkiräägu (*Crex crex* L.) kaitse tegevuskava 2012–2016. Käsikiri Keskkonnaministeeriumis. 33 lk.